

Міністерство освіти і науки України

Харківський національний педагогічний університет

імені Г. С. Сковороди

Кафедра теорії і методики викладання філологічних дисциплін у початковій школі

ТЕОРІЯ І МЕТОДИКА НАВЧАННЯ: ПРОБЛЕМИ ТА ПОШУКИ

Збірник наукових праць

Випуск 16

Харків 2019

зацікавленість результатом діяльності як основні особливості застосування LEGO-технології у даному віці обумовлюють її зміст на заняттях з математики, навчання грамоти, ознайомлення з навколишнім, під час яких відбувається розвиток дрібної моторики, мислення, спритності, інтелекту, уяви, формування сконцентрованості уваги, вміння співробітничати з партнером, мовної активності, розвиток почуття впевненості в собі, творчих задатків тощо.

Література:

1. Базовий компонент дошкільної освіти (нова редакція) / наук. кер. А. М. Богущ. К., 2012. 26 с.
2. Інноваційні технології: ЛЕГО-конструювання в дошкільному закладі / Г. П. Ульянець, В. В. Горяїнова. Харків, 2016. 62 с.
3. Карасьова К.В. Самодіяльні ігри дитини. К. : Шкільний. світ, 2011. 128 с.
4. Організація дитячої ігрової діяльності в контексті наступності дошкільної та початкової освіти. [Навчально-методичний посібник] / [За ред. Г. С. Тарасенко]. К. : Слово, 2010. 320 с.

УДК 373.2.016:51

Г.М. Каракуц

Л.І. Титаренко

м. Харків

ВИКОРИСТАННЯ ДИДАКТИЧНИХ ІГОР У ПРОЦЕСІ ФОРМУВАННЯ ЕЛЕМЕНТАРНИХ МАТЕМАТИЧНИХ УЯВЛЕНЬ У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

У статті розглядається питання використання дидактичних ігор у процесі формування математичної компетентності у дітей дошкільного віку. Виділено вимоги до організації дидактичних ігор поза заняттями з математики.

Ключові слова: дидактична гра, математична компетентність, дошкільник, поза навчальний час.

В статье рассматривается вопрос использование дидактических игр в процессе формирования математической компетентности у детей дошкольного возраста. Выделены требования к организации дидактических игр во вне учебное время.

Ключевые слова: дидактическая игра, математическая компетентность, дошкольник, вне учебное время.

The article deals with the use of didactic games in the process of forming mathematical competence in preschool children. Requirements for the organization of didactic games outside mathematics lessons are highlighted.

Keywords: didactic game, mathematical competence, preschooler, outside lessons time.

Актуальність проблеми. Розбудова Нової української школи зумовлює переосмислення підходів до формування елементарних математичних понять у дітей дошкільного віку. У змісті дошкільної освіти, окресленому Базовим компонентом дошкільної освіти в Україні, виділено логіко-математичний розвиток дітей, який передбачає наявність у старших дошкільників таких умінь: використання початкових логічних прийомів; доведення правильності свого міркування; здійснення вимірювання, обчислення; виявлення інтересу до логіко-математичної діяльності [1]. Отже, ідеться не про суму конкретних математичних знань, що має засвоїти дитина, а про її математичну компетентність, яку варто розглядати як складну комплексну характеристику розумового розвитку дитини, куди залучаються мотиваційний, змістовий і дійовий компоненти. Сучасний підхід до формування математичної компетентності передбачає навчання дітей у процесі діяльності. Тобто вимірювати, лічити, обчислювати потрібно не заради вирішення теоретичного завдання, а, безпосередньо, у практичній діяльності та для отримання практичного результату. Діяльнісний підхід неможливий без застосування педагогом ігрових прийомів, оскільки основна діяльність дітей дошкільного віку – ігрова.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання формування математичної компетентності дошкільників постійно перебуває в полі наукового пошуку вітчизняних методистів. Так, створенням, теоретичним обґрунтуванням і удосконаленням методичної системи з розвитку

математичних уявлень у дітей дошкільного віку займаються провідні науковці Н. Баглаєва, О. Брежнева, Л. Гайдарживська, Л. Зайцев, О. Кононко, Л. Плетневська, С. Татарінова, К. Щербакова. Використання дидактичних ігор з метою формування елементарних математичних уявлень дошкільників є предметом вивчення таких науковців: К.Щербакової, О.Савченко, Е.Колесникової, А.Столяра, Л.Метліної, В.Данилової, Т.Ріхтерман, З.Михайлової, Н.Тарнавської.

Мета статті: проаналізувати проблему використання дидактичних ігор у процесі формування в дітей дошкільного віку елементарних математичних уявлень.

Виклад основного матеріалу. Основні завдання математичної освіти в період дошкільного дитинства полягають у формуванні в дитини умінь робити найпростіші узагальнення, порівняння, висновки, доводити правильність тих чи тих суджень, користуватися граматично правильними зворотами, математичною термінологією, мати бажання займатися математичною діяльністю. У математичній підготовці дошкільників велика увага приділяється навчанню дітей рахунку, розвитку уявлень про кількість і число в межах першого десятка, поділу цілого на рівні частини, операціям з наочно представленими множинами, проведенню вимірювань за допомогою умовних мірок, визначенню обсягу сипучих і рідких речовин, розвитку окоміру дітей, їхніх уявлень про геометричні фігури, про час, формуванню розуміння просторових відношень. Поряд із цим, відповідно до положень Базового компонента дошкільної освіти в Україні, необхідно формувати в наших вихованців умінь міркувати, орієнтуватися в усьому, що їх оточує, належно оцінювати життєві ситуації, приймати самостійні рішення, аргументувати свої міркування, помічати й розкривати причинно-наслідкові зв'язки в довкіллі. Такий комплекс завдань є програмою математичного розвитку, забезпечує більш глибоке розуміння дошкільниками кількісних та інших відношень, закладає основи подальшого вдосконалення математичного мислення й

мовлення. Усе це сприяє розумовому розвитку дітей, формуванню в них математичних компетентностей.

Формування математичної компетентності в дітей – процес складний і важкий. Вимоги програми, щодо формування математичних уявлень, повинні реалізовуватися послідовно, рівномірно й систематично. Як зазначають науковці навчання найбільш продуктивне, якщо воно йде в контексті практичної та ігрової діяльності, коли створені умови, при яких знання, отримані дітьми, стають необхідними їм, тому що допомагають вирішити практичну задачу, а тому засвоюються легше й швидше [1]. Аналіз стану навчання дошкільників приводить багатьох фахівців до висновку про необхідність навчання в іграх. Іншими словами, йдеться про необхідність розвитку навчальних функцій гри, що передбачає навчання через гру. З цією метою потрібно продумувати різні форми освітньої роботи з дітьми, тобто навчання необхідно проводити не лише безпосередньо на заняттях із математики, а й під час інших видів виховної роботи (у грі, у процесі вироблення трудових навичок та ін.) Цьому повинні відповідати й методи педагогічного керівництва діяльністю дітей, спрямовані на збагачення та закріплення елементарних математичних знань і вмінь, засвоєних дошкільнятами на заняттях.

Навчання дошкільників елементарної математики в ігровій формі розглядали такі науковці, як Є.Тихеева, В.Данилова, О.Савченко, Н. Непомняща, Н.Тарнавська, К.Щербакова.

Головне місце в житті дитини посідає гра. Це її основна діяльність. Граючи, дитина може здобувати нові знання, уміння, навички, розвивати здібності, часом не здогадуючись про це. До найважливіших властивостей гри відносять той факт, що в грі діти діють так, як діяли б в реальних ситуаціях, природно долаючи труднощі. Можна виділити такі особливості гри для дітей дошкільного віку: гра є найбільш доступним і провідним видом діяльності дітей дошкільного віку; гра також є ефективним засобом формування особистості дошкільника, його морально-вольових якостей (усі психологічні новоутворення

беруть початок у грі); гра – важливий засіб розумового виховання дитини, де розумова активність пов'язана з роботою всіх психічних процесів. Причому такий високий рівень активності досягається ними добровільно, без примусу. Необхідно зазначити, що «навчальна гра» може застосовуватися в процесі пояснення нового матеріалу, а не тільки для закріплення або повторення вже засвоєних знань. На заняттях і в повсякденному житті широко використовуються дидактичні ігри та ігрові вправи. Організовані ігри поза заняттями, закріплюють, поглиблюють і розширюють математичні уявлення дітей, а головне, одночасно вирішують навчальні та ігрові завдання.

Роль дидактичної гри в процесі формування елементарних математичних уявлень полягає в тому, що допомагає дошкільнятам опанувати знаннями та вміннями, розвинути нові пізнавальні мотиви дітей. Система дидактичних ігор повинна бути вибудована з урахуванням послідовності й ускладнення програмних завдань. Кожна гра повинна бути заснована на практичному застосуванні математичних знань, освоєних дітьми на заняттях із математики, що забезпечує тісний взаємозв'язок двох основних видів діяльності — навчальної та ігрової.

Щоб гра стала дійсно навчальною, вихователь повинен дотримуватися принципів організації дидактичних ігор, які включають математичний зміст, враховувати особливості методики педагогічного керівництва ними і творчо ставитися до процесу навчання математики дітей дошкільного віку. У дидактичній грі знання дітей не тільки уточнюються і розширюються, а й у силу їх неодноразового, практично-дієвого відтворення перетворюються, якісно змінюються, набувають свідомий і узагальнений характер. Тому науковці характеризують гру як форму практичного пізнання навколишньої дійсності, як спосіб переходу від незнання до знання [1]. Щоб зберегти саму природу гри і в той же час успішно здійснювати навчання дітей математичним основам необхідно, щоб ігри були організовані так, щоб у них: по-перше, виникала об'єктивна необхідність у практичному застосуванні рахунку, вимірювання, тощо, як способу виконання ігрових дій; по-друге, зміст гри і практичні дії були

б цікавими і надавали можливість для прояву самостійності та ініціативи дітей [3]. Інакше кажучи, в такій грі певні ігрові завдання мають вирішуватися безпосередньо на основі засвоєних на заняттях математичних знань і пропонуватися дитині у вигляді ігрових правил.

Як зазначає Поніманська Т., організація дидактичних ігор поза заняттями вимагає від педагога дотримання певних вимог [2]. А саме:

Відбір математичного матеріалу для подальшого застосування його в іграх. Для реалізації цього положення необхідно: визначити можливість застосування математичних знань у дитячих іграх; забезпечити наступність між змістом занять із математики з подальшою ігровою діяльністю; залучаючи в ігри специфічні дії, спрямовані на формування початкових математичних уявлень і понять.

Ознайомлення дітей із різними видами діяльності, що потребують математичних знань. Вихователю слід звернути увагу на: суспільну значущість цієї діяльності, доступність для спостереження й розуміння дітей, до того ж лічба, рахунок, вимірювання, тощо повинні виконувати в ній одну з провідних функцій і бути засобом досягнення соціально значущих результатів; у процесі ознайомлення з певною діяльністю потрібно надавати належне значення емоційному забарвленню, щоб у дітей якнайяскравіше склалися уявлення про певну діяльність, виник інтерес до неї й бажання залучати її до гри.

Організація колективних ігор. Залучення кожної дитини до виконання ролей, що охоплюють математичні дії. Здійснення цієї вимоги створює умови для практичного застосування та розвитку математичних уявлень кожного дошкільника, для формування емоційно-позитивного ставлення до зазначених знань, для розвитку самодіяльності й активності всіх учасників гри. Щоб реалізувати ці положення, необхідно: збагачувати тематику, сюжети, ігрові ролі, взаємодію дітей. У цьому разі засвоєні правила й способи дій діти будуть переносити в інші ігри з новими об'єктами. Сфера застосування знань значно розшириться; залучати дітей до підготовки необхідних матеріалів та атрибутів

для гри. У спільній праці у дітей з'явиться інтерес до змісту гри, до майбутніх ролей і розгортання сюжету.

Безпосередня участь у грі вихователя, який виконує поряд із дітьми ігрову роль. Ця вимога має принципове значення як із погляду організації самої гри, так і спрямованості й керівництва нею. Необхідність участі дорослого в грі диктується такими міркуваннями: лічильно-вимірювальні дії потрібно виконувати не приблизно, а правильно і точно, інакше допущені помилки будуть закріплюватися; беручи на себе одну з ігрових ролей, вихователь має змогу природньо (зсередини) бачити всю гру, контролювати правильність виконання ігрових дій, при ускладненнях надавати допомогу у вигляді питань, роз'яснень, порад і т. п., впливати на розподіл ролей, підказувати і створювати нові ситуації гри, підкреслювати, схвалювати успіхи дітей, привертаючи увагу колективу, викликати позитивний емоційний настрій, стимулювати ініціативу і творчість.

Індивідуальний підхід до дітей (облік знань, інтересів, здібностей, ігрових навичок і вмінь кожної дитини). Цілеспрямований вплив вихователя на поведінку дитини є важливою умовою для досягнення всіма дітьми певного рівня оволодіння математичними знаннями, що забезпечують підготовку їх до навчальної діяльності в школі. З цієї метою вихователю необхідно: підбирати ролі, відповідно до можливостей дитини, його ігрових інтересів і навичок; пропонувати посильні для дитини завдання, що сприяє розвитку впевненості у своїх силах, прояву активності і самостійності; створювати ігрові проблемні ситуації, що послідовно ускладнюються і викликають у дітей радість пошуку; підтримувати атмосферу доброзичливості, творчості, створюючи спеціальні ситуації для соромливих і невпевнених у собі дітей; поступово підвищувати рівень складності завдань, виконання яких вимагає порівняння, міркування та узагальнення знань.

Отже, всі види дидактичних ігор (предметні, настільно-друковані, сюжетні, словесні та ін.) є ефективним методом формування елементарних математичних уявлень у дітей різних вікових груп. Предметні та словесні ігри

проводяться на заняттях з математики і поза ними, настільно-друковані, як правило, у вільний від занять час. Всі вони виконують основні функції навчання — освітню, виховну і розвивальну.

На підставі проведеного аналізу нами було розроблено і впроваджено в практику комплексно-цільову програму з використання дидактичних ігор у процесі формування елементарних математичних уявлень у дітей різних вікових груп, яка передбачає організацію ігрової діяльності дітей на заняттях і поза ними. З цією метою було створено кейс дидактичних ігор, які можна умовно групи: ігри з цифрами і числами; ігри подорожі в часі; ігри на орієнтування в просторі; ігри на вимірювання; ігри з геометричними фігурами; логічні ігри. До кожної групи входили різні види дидактичних ігор (предметні, настільно-друковані, сюжетні, словесні та ін.). Також було розроблено технологічні картки їх проведення, у яких передбачається можливість варіювання ігрових дій і питань, індивідуалізація вимог до дітей, повторення ігор у тому ж вигляді або з ускладненням. Проведене експериментальне дослідження свідчить, що використання дидактичних ігор математичного змісту в позанавчальний час сприяє пробудженню в дошкільнят інтересу до математичних знань, удосконалення пізнавальної діяльності, загального розумового розвитку.

Висновки. Таким чином, регулярне використання поза заняттями з математики системи спеціальних дидактичних ігор сприяє ефективному формуванню математичної компетенції, оскільки дошкільники, непомітно для себе, у процесі гри, міркують, складають, вимірюють, вирішують різного роду логічні задачі, а отримані дітьми під час математичних занять, стають необхідними їм у ігровій діяльності. До таких дидактичних ігор висуваються певні умови: при відборі математичного матеріалу слід дотримуватися наступність між змістом занять із математики та подальшою ігровою діяльністю; сюжет дидактичної гри повинен бути для дітей цікавим і спонукати до практичних дій; перевагу надавати колективним іграм із залученням кожної дитини до виконання ролей, що містять математичні дії;

урахування інтересів, здібностей, ігрових навичок і вмінь кожної дитини; безпосередня участь у грі вихователя.

Література:

1. Базовий компонент дошкільної освіти / Науковий керівник: А. М. Богуш, дійсний член НАПН України. – К. : Видавництво, 2012. – 26 с.
2. Поніманська Т. І. Дошкільна педагогіка: Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. – К. : «Академ-видав», 2006. – 456 с., С. 310.
3. Щербакowa Є. І.«Теорія і методика математичного розвитку дошкільників».–Режим доступу <http://www.twirpx.com/file/1600841/>

УДК 373.2.016:908

І. О. Кисельова,

Л. П. Старікова

м. Харків

ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ОЗНАЙОМЛЕННЯ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ З ПРИРОДОЮ РІДНОГО КРАЮ

Інноваційні технології ознайомлення дітей старшого дошкільного віку з природою рідного краю. У статті розкрито важливість застосування інноваційних педагогічних технологій для ознайомлення дітей старшого дошкільного віку з природою рідного краю. Ефективне розв'язання цього завдання на сьогоднішньому етапі розвитку освіти в Україні можливе за умов зміни педагогічних методик.

Ключові слова: інноваційні педагогічні технології, рідний край, краєзнавство.

Инновационные технологии ознакомления детей старшего дошкольного возраста с природой родного края. В статье раскрыта важность использования инновационных педагогических технологий для ознакомления детей старшего дошкольного возраста с природой родного края. Эффективное решение этого задания на сегодняшнем этапе развития образования в Украине возможно при условии изменения педагогических методик.

Ключевые слова: инновационные педагогические технологии, родной край,